

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α
Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ
ΕΚ ΤΟΥ Γ' ΤΟΜΟΥ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ
Κέντρου Νεοελληνικών Έρευνών Ε.Ι.Ε.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Έπισημανση, ταξινόμηση και αξιοποίηση από τὸ ΚΝΕ/ΕΙΕ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Ἐπισήμανση, ταξινόμηση καὶ ἀξιοποίηση ἀπὸ τὸ ΚΝΕ/ΕΙΕ

Πρὶν ἀπὸ ἓνα χρόνο (1979) τὸ Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν τοῦ ΕΙΕ ὀργάνωσε μιὰ ἀποστολὴ στὸ Ναύπλιο γιὰ τὴν καταγραφή τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ποῦ φυλάσσεται τώρα στὴ Βιβλιοθήκη «Ὁ Παλαμῆδης». Ὅ,τι ἀπόμεινε, 1000 περίπου τίτλοι, ἀπὸ μιὰ πλούσια βιβλιοθήκη ἐντύπων καὶ χειρογράφων, ἑλληνικῶν καὶ ξένων, ἀπὸ τὸ 16ο ὡς τὸ 19ο αἰ. καταγράφηκε καὶ ὁ κατάλογος θὰ δημοσιευτῆ σύντομα.

Γι' ἄλλο ὅμως ζήτημα θὰ εἶναι ὁ λόγος ἐδῶ. Στὰ πλαίσια ἐκείνης τῆς ἀποστολῆς ἔγιναν, μὲ ἐντολὴ τοῦ Κέντρου, διερευνητικὲς ἐπισκέψεις σὲ δημόσιους καὶ ἰδιωτικούς φορεῖς ποῦ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἔχουν διατηρήσει ἀρχειακὸ ὑλικό, μιὰ καὶ ἡ βιβλιογραφία δίνει σχεδὸν ἀρνητικὴ ἀπάντηση στὸ κεφάλαιο Ἀρχεῖα γιὰ τὴν περιοχὴ Ναυπλίας. Γιὰ τὴν περίοδο 1850 καὶ ἐξῆς ὑπάρχει ἀρχειακὸ ὑλικό καὶ μάλιστα ταξινομημένο στὴν Μητρόπολη Ἀργολίδος καὶ στὸ συμβολαιογραφεῖο Περάκη.

Ἡ ἐπόμενη ἐπίσκεψη ἦταν στὸν Δήμαρχο Ναυπλιέων. Στὸν 3ο ὄροφο τοῦ Δημαρχείου καὶ στὸ παλαιὸ κτίριο τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου βρέθηκε ἀποθηκευμένος μεγάλος ὄγκος ἀρχειακοῦ ὑλικοῦ σὲ μεγάλα δέματα. Ἦταν τὸ ὑλικό τοῦ Δημοτικοῦ Ἀρχείου Ναυπλίου. Ἡ δειγματοληπτικὴ ἐξέτασή του ἔδειξε ὅτι ἦταν ἀξιόλογο ὑλικό ποῦ ἄρχιζε ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Μετὰ ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Δημάρχου Ναυπλιέων πρὸς τὸ ΕΙΕ, τὸ ΚΝΕ ὀργάνωσε πενταμελῆ ἀποστολὴ συνεργατῶν τοῦ ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀπαραίτητη προετοιμασία καὶ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση πῆγε στὸ Ναύπλιο τὸν Νοέμβριο τοῦ 1979. Ἔτσι τὴν ἐπισήμανση τοῦ Ἀρχείου διαδέχτηκε ἡ προσπάθεια γιὰ ἀπογραφή καὶ ταξινόμησή του.

Τὸ ὑλικό, ποῦ προσδιορίστηκε ὅτι καλύπτει τὴν περίοδο 1828-1949, χωρίστηκε κατὰ 10ετίες καὶ τοῦ ἔγινε ὁ πρῶτος καθαρισμός. Ἀκολούθησε ἀπογραφή καὶ πρώτη ταξινόμηση τοῦ ὑλικοῦ τοῦ 19ου αἰ.: 1828-1835 Δημογεροντία Ναυπλίου, 1835-1900 Δήμος Ναυπλιέων. Τὸ ἀρχειακὸ ὑλικό τῆς περιόδου 1901-1949 ταχτοποιήθηκε σὲ ἀσφαλῆ δέματα κατὰ χρόνο, ἐνῶ γιὰ τὸ ὑλικό 1950 καὶ ἐξῆς δόθηκαν ὁδηγίες στοὺς Δημοτικούς ὑπαλλήλους γιὰ τὴν ταχποίησή του, σύμφωνα καὶ μὲ τὶς περὶ ἀρχείων διατάξεις τῆς ὑπηρεσίας τους.

Τὸ ἀρχειακὸ ὑλικό βρισκόταν γενικὰ σὲ καλὴ κατάσταση, ἰδίως τῶν πρώτων δεκαετιῶν ἀφοῦ ἀπὸ τὸ 1870 καὶ ὕστερα διαπιστώθηκε μιὰ αἰξάνομενη ἀκαταστασία. Τὰ περισσότερα δέματα, κυρίως τῆς περιόδου 1835-

1870 περιείχαν συγκροτημένους φακέλους τῆς δημοτικῆς ὑπηρεσίας.

Οἱ περιεχόμενοι στὰ δέματα φάκελοι ἢ ὅσοι βρέθηκαν σκόρπιοι εἶχαν τὶς περισσότερες φορές ἐπιγραφές καὶ ἀρίθμηση πού συμφωνοῦσαν περίπου μὲ δύο καταγραφές τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Δημαρχείου Ναυπλιέων οἱ ὁποῖες βρέθηκαν μέσα στοὺς φακέλους τῶν ἀντιστοιχῶν ἐτῶν: τοῦ 1838 καὶ τοῦ 1842. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀρχείου, ὅπως ἀπογράφεται στὴν καταγραφή τοῦ 1842 μὲ μικρὲς τροποποιήσεις καὶ προσαρμογές, ἐπιζῆ μέχρι τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. Μιὰ ἄλλη καταγραφή τοῦ 1835-1837 εἶναι πολὺ χρήσιμη καὶ πρὸς ἄλλη κατεύθυνση: ἀπογράφει τὸ ἀρχεῖο κατὰ κατηγορίες, ἔγγραφο πρὸς ἔγγραφο. Κατὰ τὴν ταξινόμηση συγκροτήθηκαν 1500 περίπου φάκελοι καὶ ἰσάριθμα ἀπογραφικὰ δελτία, ἐνῶ τὸ σύνολο τῶν ἐγγράφων ὑπολογίζεται στὶς 150.000 περίπου γιὰ τὴν περίοδο 1828-1900. Γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἀπογράφηκαν καὶ κατατάχθηκαν στὶς κατηγορίες τους 125 κατάστιχα (πρωτόκολλα, πρακτικὰ συνεδριάσεων, μητρώα κλπ.).

Οἱ καταγραφές πού ἀναφέρθηκαν πιὸ πάνω, οἱ ἐπιγραφές τῶν παλαιῶν φακέλων, οἱ χαρακτηρισμοὶ πού ὑπῆρχαν στὰ ἔγγραφα εἶναι πολύτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴ χάραξη τοῦ ταξινομικοῦ δέντρου τοῦ ἀρχείου, πού πρέπει κατὰ τὸ δυνατό νὰ ἀπογράφη τὸ ὄργανόγραμμα λειτουργίας τῶν Δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ ὁποῖες εἶχαν εὐρύτερες ἀρμοδιότητες ἀπὸ τὶς σημερινές, καθὼς ὁ Δήμος εἰσέπραττε φόρους περισσοτέρων κατηγοριῶν, ὁ Δήμαρχος εἶχε δικαστικά, ἀστυνομικά καὶ ἀγορανομικά καθήκοντα, τὸ νοσοκομεῖο καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ἀνήκαν στὸν Δήμο, τὰ σχολεῖα ἐπίσης, ἡ πολεοδομία καὶ ἀκόμη ἡ στρατολογία. Ἀπὸ ἄλλη ἄποψη οἱ καταγραφές αὐτὲς βεβαιώθηκαν νὰ διαπιστωθῆ ὁ δείκτης πληρότητας τοῦ Ἀρχείου πού φθάνει ἀπὸ 70 ὠς 100%, ἐνῶ οἱ σειρές τῶν στοιχείων πού παρουσιάζει ἐμφανίζονται ἀδιάσπαστες.

Ἡ προσπάθεια θὰ συνεχιστῆ. Γιὰ τὸν Ἰούλιο 1980 ἔχει προγραμματιστῆ 7μελὴς ἀποστολὴ τοῦ ΚΝΕ, ἡ ὁποία θὰ ταξινομήσῃ τὸ ὕλικὸ πού ἀπογράφηκε στὴν πρώτη ἀποστολῆ. Ἔτσι σύντομα ἐλπίζουμε νὰ κυκλοφορήσῃ ὁ κατάλογος-εὑρετήριο τοῦ Δημοτικοῦ Ἀρχείου Ναυπλίου γιὰ τὸ 19ο αἰ. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα πρέπει νὰ περιμένουμε τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἀρχεῖου ὕλικου ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Τὸ ΚΝΕ θὰ συντάξῃ σχέδιο προγράμματος γιὰ τὴ μελέτῃ τῆς ἱστορίας τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 19ο αἰ. Ἐλπίζεται ὅτι συνεργάτες του καὶ συνεργαζόμενοι ἐρευνητές θὰ προχωρήσουν στὴν ὑλοποίηση αὐτοῦ τοῦ προγράμματος μὲ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ὕλικου τοῦ Δημοτικοῦ Ἀρχείου ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχείων τῶν δικαστηρίων, τῆς μητροπόλεως, ἄλλων τοπικῶν ἀρχείων, τοῦ σχετικοῦ ὕλικου τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ ἐντυπῶν πηγῶν.

Ἐπιτρέψτε μου ἐδῶ νὰ συμπληρώσω τὰ περιγραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐπισήμανση, τὴν ἀπογραφή καὶ τὴν ταξινόμηση τοῦ Δημοτικοῦ Ἀρχείου

Ναυπλίου πού σᾶς ἀνακοίνωσα, με τὶς διαπιστώσεις τῶν μελῶν τῆς ἀποστολῆς καὶ μερικὲς σκέψεις γιὰ τὶς δυνατότητες ἔρευνας σ' ἓνα Δημοτικὸ ἀρχεῖο με ἀξιόλογη πληρότητα.

Θὰ σημειῶνα στὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ Δημοτικὸ ἀρχεῖο προσφέρει μιὰν ἀκόμα «πηγὴ», γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία καθὼς εὐκόλα διακρίνει κανεὶς ἀναδιφώντας το, δύο τάσεις πού δροῦν με μεγαλύτερες ἢ μικρότερες ἀντιθέσεις. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ἐπιλογές καὶ οἱ νομοθετικὲς ρυθμίσεις τοῦ Κράτους, πού βάζει διαφορετικὲς προτεραιότητες ἀπὸ ἐκεῖνες πού θὰ ἐπιθυμοῦσαν οἱ τοπικὲς δυνάμεις καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὶς ἐπιβάλλουν στὴν Κεντρικὴ ἐξουσία. Ἡ σύνθεση τῶν σημείων τῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν τῶν δυνάμεων προσδιορίζουν τοὺς μηχανισμοὺς ἀναπτύξεως μιᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως, καθὼς ἡ ἀνάπτυξή της εἶναι μέγεθος ἀνάλογο με τὴ δύναμη πού ἔχει, νὰ ἐπιβάλλῃ στὴν Κεντρικὴ Ἐξουσία τὶς ἐπιλογές της.

Οἱ τόμοι τῆς Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως καὶ οἱ χρηστικὲς κατὰ καιροὺς συναγωγὲς νόμων πού ἀφοροῦν τὴ Δημοτικὴ ὑπηρεσία εἶναι προσιτές. Με τοὺς νόμους καὶ τὶς διαταγὲς ἡ Κεντρικὴ ἐξουσία ἔρχεται ἀπρόσωπα νὰ ἐπιβάλλῃ τὶς θελήσεις της στὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση. Κάθε τόσο, ὅταν νομίζῃ ὅτι χρειάζεται «προσωπικότερα» νὰ ὑπομνήσῃ καὶ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὴν ὑποχρέωση ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου, ἐπανερχεται με ἔγγραφα, συνήθως ἔντυπα-πανταχοῦσες, πού στέλνει στὸ Νομάρχῃ κι ἐκεῖνος τὶς στέλνει στὸ Δήμαρχο με τὴν χειρόγραφη ὑπόμνηση ὅτι θὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐφαρμογὴ της. Τὸ ὕλικὸ πού προσφέρει τὸ Δημοτικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση εἶναι σημαντικὸ καὶ θὰ μποροῦσε νὰ συμπληρωθῇ ἀπὸ τὰ μονόφυλλα με νομοθετικὸ περιεχόμενον πού περιγράφει ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία Γκίνη -Μέξα καὶ οἱ προσθήκες της.

Ἡ δράση τῶν ιδιόμορφων τοπικῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων, πού μέσα στὶς ζωντανὲς πραγματικότητες ὀλοποιοῦν ἢ ἀρνοῦνται νὰ ἐφαρμόσουν τὶς ἀποφάσεις τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ διεκδικοῦν ἄλλες ρυθμίσεις, μπορεῖ νὰ προσδιοριστῇ με τὴν ἔρευνα τῶν στοιχείων πού ἀναλύουν τὰ φαινόμενα τῆς καθημερινότητας, τῆς μικροῖστορίας.

Ἐδῶ, ὁ μεγάλος κίνδυνος εἶναι ἡ ἐκλεκτικὴ μελέτη, ἡ περιπτώσιολογία, ἡ ἀνεκδοτολογία καὶ ἡ ἀναζήτηση τῶν γεγονότων με «ἐξωτερικὴ», αὐτοτελεῖ, μοναδικὴ σημασία. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἀποφευχθῇ, ἂν τὰ στοιχεῖα τῆς μικροῖστορίας, πού ἡ πληρότητα τοῦ ὕλικου μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ τὰ ἐντοπίσουμε, τὰ τοποθετήσουμε μέσα στὶς μεγάλες χρονικὲς διάρκειες γιὰ νὰ φωτισθοῦν ἔτσι τὰ φαινόμενα, ἡ πυκνότητα καὶ ἡ ἐξέλιξή τους, οἱ συνέχειες καὶ οἱ ἀσυνέχειές τους. Ἡ δυνατότητα αὐτὴ εἶναι σχεδὸν μοναδικὴ γι' αὐτὸν πού χρησιμοποιεῖ τὸ ὕλικὸ ἐνὸς πλήρους Δημοτικοῦ Ἀρχείου ἀφοῦ οἱ περισσότεροι συνειδητὲς ἱστορικὲς μαρτυρίες, πού μᾶς δίνουν ἄλλες πηγές, εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀποσπασματικὲς. Τὸ Δη-

μοτικό Ἀρχεῖο Ναυπλίου προσφέρεται γιὰ μιὰ τέτοια ἀξιοποίηση. Παρουάζει, ὅπως προαναφέρθηκε, μεγάλη πληρότητα ὕλικου καὶ ἀδιάσπαστες σειρές στοιχείων.

Στὴν πρώτη δεκαετία τοῦ Ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔχουμε τὶς ἀπογραφὰς τῶν νεοεγκαταστημένων δημοτῶν στὸ Ναύπλιο. Εἶναι ἓνα φαινόμενο ποὺ συνεχίζεται γιὰ πολλὰς ἰσοετίας. Ὅταν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀθροισθοῦν κοὶ τοποθετηθοῦν στὸ χρόνο, θὰ μᾶς δοθῆ ἡ καμπύλη τῆς ἐξέλιξως τοῦ φαινομένου. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ π.χ. ἀπὸ τὶς καταστάσεις φόρου τῶν ἐπιτηδεύματων: θὰ ἔχουμε τὴν ἐξέλιξη τῶν βιοτεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν ἐνασχολήσεων. Καὶ μετὰ τὶς μετρήσεις αὐτές, ἡ συνεξέταση σταθερῶν καὶ μεταβλητῶν θὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐξέλιξη τῶν φαινομένων.

Σὲ ἓνα ἄλλο τομέα ποὺ θὰ μπορούσε τὸ ὕλικὸ τοῦ Δημοτικοῦ Ἀρχεῖου Ναυπλίου νὰ ἀναδειχθῆ σὲ σημαντικὴ πηγή εἶναι τὰ στοιχεῖα γιὰ τιμὲς καὶ ἡμερομίσθια κατὰ τὸν 19ο αἰ.: ἡ ἀδιάσπαστη σειρά μισθολογίων τοῦ νοσοκομείου ἢ τῆς ἀστυνομίας, οἱ καταστάσεις τιμῶν προϊόντων κατὰ μῆνα ἄς εἶναι ἐνδεικτικὰ παραδείγματα.

Ἡ δημογραφικὴ συγκρότηση τοῦ Ναυπλίου καὶ ἡ πολεοδομικὴ ἀνάπτυξή του εἶναι θέματα ποὺ μποροῦν νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς πίνακες τῶν ἀπογραφῶν, τῶν ἐκλογικῶν καὶ στρατολογικῶν καταλόγων ἢ τὶς αἰτήσεις ἀδειῶν οἰκοδομῶν καὶ τροποποιήσεων τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως.

Αὐτὲς οἱ σκέψεις ποὺ μπορεῖ νὰ συνοδεύσουν καὶ τὸ τρίτο στάδιο τῆς προσπάθειάς μας στὸ Ναύπλιο, τὴν ἀξιοποίηση τοῦ Ἀρχεῖου, ποὺ λογικὰ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἐπισήμανση καὶ τὴν ταξινόμηση-εὑρετηρίαση, δὲν θὰ μᾶς κάνουν νὰ ξεχάσουμε τὸ γενικότερο πρόβλημα τῆς Ἐθνικῆς ἀπογραφῆς τοῦ ὕλικου, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἐπισήμανση ἑνὸς ἄγνωστου καὶ μεγάλου Ἀρχεῖου στὴν πρώτη Ἑλληνικὴ Πρωτεύουσα, ποὺ ἀπέχει μόνο δύο ὄρες ἀπὸ τὴ σημερινή, ἀπὸ ἓνα Κέντρο Ἐρευνῶν ποὺ δὲν ἔχει ἀποστολὴ ἢ τουλάχιστο κύρια ἀποστολὴ τὴν ταξινόμηση ἀρχείων, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μᾶς κἀν νὰ σκεφτοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ πρόβλημα τῆς διασώσεως καὶ ταξινομήσεως τῶν ἀρχείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας μας, γενικότερα.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ὑπηρετήσῃ καὶ αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἢ ἀνακοίνωση ποὺ ἀκούσατε, ἐπιτρέψτε μου νὰ τελειώσω μὲ μιὰ φράση — πᾶνε 17 χρόνια καὺ εἰπῶθηκε— τοῦ ἰδρυτῆ τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν:

«Στὴ δική μας τὴν γενεὰ πιστεύω ὅτι ἔλαχε ὁ κλῆρος τῆς ἀπογραφῆς, ἀφοῦ ἔμεῖς ἐσυνειδητοποιήσαμε ἐντελῶς τὴν ἀνάγκη καὶ τὸν ἐπείγοντα χαρακτήρα ἑνὸς τέτοιου ἔργου».

S U M M A R Y

Triantaphillos E. Sklavenitis, The Municipal Archives in Nauplion.

A mission organised by the Center in 1979 aiming to a first collection and classification of unpublished material from private and municipal archives in Nauplion resulted to the recording of valuable documents belonging to 1828-1935 period of Demogerontia (Elders' authority) and 1835-1899 period of Nauplian Community.

About 150.000 documents of 1828-1899 archives were classified which include material for a research on every municipal activity that can be proved indispensable for the knowledge of social life in Nauplion and for the study of the evolution of a typical greek provincial town.